

Tempo Doeloe, vroegere tijd, is een korte beschrijving door Gerrit van Faassen van het "Indië-leven" van enkele veteranen. In dit verhaal staat Willem Ensing centraal. Hij zat als jongen tijdens de Tweede Wereldoorlog drie jaar in Japanse concentratiekampen. Dit is het tweede en laatste deel van zijn verhaal.

"De dag begon om 6 uur 's morgens met ochtendgymnastiek, een vaste reeks oefeningen onder leiding van een Japanner. Daarna was er het schamele ontbijt, een homp keihard brood en een kop thee. En dan was het aantreden voor het appèl, om vervolgens op het land aan het werk te gaan tot 5 uur 's middags. Het werk werd 's middags onderbroken om een portie rijst met sajoer (=groente) in ontvangst te nemen. Gelukkig konden we het karige rantsoen op het land stiekem aanvullen met de groenten die we verbouwden. Maar de Jap moest het niet zien, want anders zwaaide er wat. Ook in andere gevallen was men niet mals met straf. Zo was er eens een jongen die een pakje sigaretten gestolen had en daarvoor 50 stokslagen op z'n blote billen kreeg. Als het werk gedaan was moest het gereedschap schoon gemaakt worden en onder de kraan worden afgespoeld. En je zorgde wel dat één en ander goed gebeurde, want de Japanners gingen er ter controle met de natte vingers langs en als er dan nog wat aanzat werd je afgeranseld. Soms moesten er speciale opdrachten worden uitgevoerd. Dan werden de jongens op een vrachtwagen geladen om bijvoorbeeld mest te halen bij een boerderij. De mest moest in manden worden geschept die op het hoofd werden gedragen. Terug in Bandungan moest de mest dan met de handen over het land worden verspreid. Een zeer vernederende bezigheid, evenals het leegscheppen van de beerputten met een conservenblikje. Ook deze 'mest' was voor het land bestemd. We sliepen 's nachts op grote tafels, die de gehele kamer vulden. We lagen met de hoofden tegen elkaar en de benen naar de muur. Onze schamele bezittingen stonden onder dit 'bed'. De Japanners waren altijd boos als er iemand ziek was, want dat scheelde een arbeidskracht. Toen kwam de bevrijding. Op een morgen in augustus ging de Japanse vlag halfstok waarna de Japanners hun gebeden zeiden. Daarna hebben we ze niet weer gezien. We zijn toen op eigen gelegenheid naar Ambarawa teruggelopen waar we van een Zwitserse dame hoorden dat de oorlog was afgelopen. We kwamen terecht in kamp 7. Daar werd een dag of wat later de Nederlandse vlag gehesen en onder tranen het Wilhelmus gezongen. Toch was dit geen echte bevrijding. Onderweg naar Ambarawa hadden we de rood-witte vlaggen van de Indonesische bevrijdingsbeweging al gezien. Ons werd meegedeeld dat het buiten de kampen veel te gevaarlijk was voor Hollanders. Op een dag werden we op transport gesteld naar Magelang, waar ik mijn moeder, twee broers en mijn zuster terug zag. Maar daar was het ook niet veilig. Ons kamp, een voormalige kaderschool, werd door extremisten aangevallen en door Brits-Indiërs verdedigd. Toen de aanval voorbij was werden we via Semarang naar Batavia vervoerd. Daar vonden we vader weer en na veel geloop naar allerlei kantoren om op een schip naar Nederland te komen, zijn we tenslotte met de Klipfontein naar Holland gereisd. Dat was in april 1946, acht maanden na de bevrijding. Voor ons was dat echter pas de echte bevrijding", aldus Willem Ensing.